

**TƏHSİLİMİZİN HEYDƏR ƏLİYEV MƏRHƏLƏSİ
ЭТАП ГЕЙДАРА АЛИЕВА В ОБРАЗОВАНИИ
HEYDAR ALIYEV' STAGE OF OUR EDUCATION**

UOT 37.0

Allahyar Süleyman oğlu İmanov
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

**AZƏRBAYCAN TƏHSİLİNİN İNKİŞAFINDA
ULU ÖNDƏR HEYDƏR ƏLİYEVİN ROLU**

Аллахьяр Сулейман оглы Иманов
доктор философии по педагогике, доцент
Азербайджанский Государственный Педагогический Университет

**РОЛЬ ВЕЛИКОГО ЛИДЕРА ГЕЙДАРА АЛИЕВА В РАЗВИТИИ
АЗЕРБАЙДЖАНСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ**

Allahyar Suleyman Imanov
doctor of philosophy in pedagogy,
associate professor Azerbaijan State Pedagogical University

**OUR GREAT LEADER HEYDAR ALIYEV'S ROLE IN THE
DEVELOPMENT OF AZERBAIJAN EDUCATION**

Xülasə. Bu gün ölkəmizdə fəaliyyət göstərən təhsil müəssisələrinin geniş şəbəkəsi, güclü elmi-pedaqoji kadr korpusu vardır. Bütün bunlar öz mənbəyini məhz elə keçən əsrin 70-ci illərindən Ulu öndərimiz Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında təhsil sahəsində aparılan uzaqgörən və məqsədyönlü siyasətdən almış, həyata keçirilən qlobal miqyaslı təhsil quruculuğu işi gələcək perspektiv inkişafın güclü təməlini qoymuşdur.

Ulu öndərimiz Heydər Əliyev təhsil işçiləri və gənclərlə çoxsaylı görüşlərində doğma ana dilinin, Azərbaycan ədəbiyyatının, tarix və coğrafiyanın dərinədən öyrənilməsinin vacibliyini dəfələrlə qeyd etmiş, bütün bunlarla əlaqədar qarşıya çox ciddi vəzifələr qoymuşdur. Bütün bunlar bir daha əmin olmağa və gələcəyə tam nikbinliklə baxmağa əsas verir.

Açar sözlər: *Azərbaycan təhsili, milli-mənəvi dəyərlər, beynəlxalq təcrübə*

Резюме. Сегодня широкая сеть образовательных учреждений, действующих в нашей стране, создает сильные научно-педагогические кадры. Все это берет свое начало в дальновидной и целеустремленной политике образования, проводимой под руководством нашего великого лидера Гейдара Алиева с 70-х годов прошлого века.

Великий лидер Гейдар Алиев на своих многочисленных встречах с работниками образования и молодежью неоднократно отмечал важность углубленного изучения родного языка, азербайджанской литературы, истории и географии и ставил перед всем этим очень серьезные задачи. Все это дает повод быть уверенным в себе и смотреть в будущее с полным оптимизмом.

Ключевые слова: *азербайджанское образование, национально-нравственные ценности, международный опыт*

Summary. Today, a wide network of educational institutions operating in our country creates a strong scientific and pedagogical staff. All this has its source from the visionary and goal-oriented policy of education carried out under the leadership of our great leader Heydar Aliyev since the 70s of the last century.

Our great leader Heydar Aliyev has repeatedly mentioned the importance of in-depth study of native language, Azerbaijani literature, history and geography in his numerous meetings with education workers and young people, and has set very serious tasks for all these. All this gives reason to be confident and to look to the future with complete optimism.

Key words: Azerbaijani education, national and moral values, international experience

Azərbaycanın ötən əsrin əvvəllərində ilk dəfə qazandığı dövlət müstəqilliyi, yalnız XX əsrin axırlarında bərpa etməsinə baxmayaraq, əslində bu tarixi hadisənin təməli Ulu öndərimiz Heydər Əliyevin 1969-cu ildə respublikanın siyasi rəhbərliyinə gəlişi ilə qoyulmuşdur. Tarixi-xronoloji inkişaf baxımından həyat artıq sübut etmişdir ki, Ulu öndərimiz Heydər Əliyevin Azərbaycana ilk dəfə rəhbərliyi dövrünü əhatə edən 1969-1982-ci illər ölkəmizin inkişafının intibah dövrü olmuşdur. Əgər həmin dövrdə Azərbaycan istər sosial-iqtisadi, istərsə də ictimai-mədəni sahələrdə dinamik və güclü inkişaf yolu keçməsəydi, demokratik idarəetmənin ilk rüşeymləri yaranmasaydı, xalqımızda milli-mənəvi dəyərlərə qayıdışın əsası qoyulub inkişaf etdirilməsəydi, bugünkü müstəqilliyimiz əsl reallığa çevrilməzdi.

Bu gün ölkəmizdə fəaliyyət göstərən təhsil müəssisələrinin geniş şəbəkəsi, güclü elmi-pedaqoji kadr korpusu vardır. Bütün bunlar öz mənbəyini məhz elə keçən əsrin 70-ci illərindən Ulu öndərimiz Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında təhsil sahəsində aparılan uzaqgörən və məqsədyönlü siyasətdən almış həyata keçirilən global miqyaslı təhsil quruculuğu işi gələcək perspektiv inkişafın güclü təməlini qoymuşdur. Həmin dövr Azərbaycanda fəaliyyət göstərən təhsil ocaqları əvvəlki illərlə müqayisədə yeni inkişaf pilləsinə qalxmış, bu istiqamətdə ardıcıl aparılan dövlət siyasəti Azərbaycan əhalisinin təhsil, ümummədəni və intellektual səviyyəsinin yüksəldilməsində müstəsna rol oynamışdır.

Ulu öndərimizin birinci hakimiyyəti dövründə məktəblərin tədris, texniki və elmi-metodiki vasitələrlə təminatı da əsaslı şəkildə yaxşılaşmışdı. Təkcə bir fakt kifayətdir ki, 1978-ci ildə fizika və kimya kabinetləri ilə təminat 92,2 faizə qədər yüksəlmiş, məktəb kitabxanalarının təminatı 97,9 faizə qalxmışdı.

1970-ci illərdə məktəb müəllimlərinin həvəsləndirilməsi sahəsində Ulu öndərimiz Heydər Əliyevin məqsədyönlü fəaliyyəti keçmiş SSRİ-nin orden və medallarına layiq görülmüş maarif işçilərinin sayının 8718 nəfərə, o cümlədən də 3 nəfər müəllimin həmin dövrün ən yüksək adı

olan “Sosialist Əməyi Qəhrəmanı” adına layiq görülməsi ilə nəticələnmiş, 817 müəllim “Azərbaycan SSR-in əməkdar müəllimi” adı almış, müəllimlərimiz, SSRİ və Respublika Ali Sovetlərinə deputat seçilmişlər. Bütün bunlar Ulu öndərimiz Heydər Əliyevin müəllim əməyinə, müəllim şəxsiyyətinə olan sonsuz ehtiramının, təhsil işinə əsl rəhbər qayğısının, tamamilə haqlı olaraq, məntiqi nəticəsi kimi qiymətləndirilir. Həmin illərdə Azərbaycanın ali məktəbləri də böyük inkişaf yoluna qədəm qoymuş, 6 ali məktəb keçmiş Sovet İttifaqının yüksək ordenlərinə layiq görülmüş, 1980-ci ildə Ulu öndərimizin şəxsi təşəbbüsü ilə “Azərbaycan SSR əməkdar ali məktəb işçisi” adı təsis edilmiş, bütün bu tədbirlər tezliklə ali məktəb həyatında mənəvi-psixoloji iqlimi kökündən dəyişdirmiş, ali təhsildə keyfiyyət dəyişikliklərinə gətirib çıxartmışdır. 70-ci illərdə və 80-ci illərin əvvəllərində ali təhsil müəssisələrinin maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi istiqamətində böyük işlər görülmüşdür. O dövrdə ölkə rəhbərimizin təşəbbüsü və qayğısı ilə ali məktəblər üçün çoxlu sayda tədris korpusları, yataqxana kompleksləri tikilmişdir. Ulu öndərimiz Heydər Əliyevin 1970-80-ci illərdə Azərbaycanda ali təhsilin inkişafı yolundakı böyük xidmətlərindən biri də yeni ali təhsil ocaqlarının yaradılması idi. Ümumiyyətlə, 1970-82-ci illərdə Azərbaycanda 5 yeni ali məktəb yaradılmış, çoxlu ixtisaslar, kafedralar, problem laboratoriyaları açılmışdır.

Ulu öndər Heydər Əliyevin Azərbaycan təhsilinin inkişafındakı müstəsna xidmətlərindən biri də 1970-80-ci illərdə şəxsi təşəbbüsü və qayğısı sayəsində Azərbaycandan kənar, keçmiş SSRİ-nin 50-dən artıq böyük şəhərinin 170-dən çox ən məşhur ali məktəbində respublikamızın xalq təsərrüfatı, elm, təhsil və mədəniyyətinin 80-dən artıq sahəsini əhatə edən və ən zəruri ehtiyac duyulan 250-dən çox ixtisas üzrə 15 mindən artıq azərbaycanlı gəncin ali təhsil almasına, yüksək ixtisaslı mütəxəssislər kimi hazırlanmasına imkan və şərait yaratmasıdır.

Azərbaycanın milli ordusuna rəhbərlik edən zabitlərin əksəriyyəti məhz Ulu öndərimiz

Heydər Əliyevin xeyir-duası ilə o illərdə təhsil almağa göndərilən məzunlardır. Azərbaycanlı gənclərin respublikadan kənarında təhsil alması üçün ulu öndərimizin həmin illərdəki uzaqgörən siyasəti, konkret fəaliyyəti, atdığı cəsarətli addımlar əslində iki tarixi missiyanın həyata keçirilməsi idi. Birincisi, o dövrdə respublikamızda hazırlanması mümkün olmayan minlərlə gəncin yüksək ixtisasa yiyələnməsi və bununla da Azərbaycan iqtisadiyyatı və sosial sferasının belə kadrlara olan real tələbatının ödənilməsi ilə bağlı idisə, bu istiqamətdə ikinci, fikrimcə, ən strateji əhəmiyyətli missiya məhz həmin gənclərdən bir hissəsinin əmək fəaliyyəti göstərmək üçün Rusiya, Belarus, Ukrayna, Baltikyanı ölkələrdə qalması və bununla da həmin ölkələrdə gələcək Azərbaycan diasporunun formalaşdırılması idi. Əslində, elə bu uzaqgörən siyasət nəticəsində həmin dövrdən başlayaraq Azərbaycan və azərbaycançılıq ölkə hüduqlarından kənarında geniş şəkildə tanınmağa başlamışdır. Əgər adı çəkilən ölkələrdə bu gün fəaliyyət göstərən Azərbaycan diasporunun sosial tərkibinə diqqət yetirilərsə, onda Azərbaycan rəhbəri Heydər Əliyevin həmin dövrdəki məqsədyönlü siyasətinin nəticələrini açıq-aydın görmək heç də çətin deyil. 1998-ci ildə Ulu öndərimiz təhsil sahəsində islahat proqramının hazırlanması üçün özünün xüsusi sərəncamı ilə dövlət komissiyasını yaratdı. Başqa sözlə, artıq təhsil sahəsində konkret strateji proqram üzrə islahatların başlanması bəyan edildi. Dövlət komissiyası tərəfindən çox qısa bir müddətdə “Azərbaycan Respublikasının təhsil sahəsində islahat proqramı” hazırlandı, ətraflı variantda həmin proqram 1999-cu ildə ölkə başçımız tərəfindən imzalandı. Bununla da Azərbaycan təhsilinin gələcək inkişaf konsepsiyası müəyyənləşdirildi, təhsilin ayrı-ayrı pillələri üzrə əməli fəaliyyətə başlandı. İftixar hissi ilə qeyd edilməlidir ki, Ulu öndərimiz Heydər Əliyev respublikamızda ikinci dəfə hakimiyyətə qayıtdıqdan sonra xaricdə təhsillə bağlı mütərəqqi ənənə bərpa edildi və hazırda gənclərimiz nəinki Rusiyada, həmçinin Amerika Birləşmiş Ştatları, Böyük Britaniya, Fransa, Yaponiya, eyni zamanda, Türkiyə, İran, Çin, Çexiya, Slovakiya, Rumıniya, Polşa və Misirin ali məktəblərində də uğurla təhsil alırlar. Təqribən 50 xarici ölkədən Azərbaycanın müxtəlif ali məktəblərində 2000-dən çox tələbə, magistr və

aspirant elmi biliklərə yiyələnir. Azərbaycan təhsilinin dünya təhsil sisteminə inteqrasiyası istiqamətində aparılmış məqsədyönlü işlərin nəticəsində ölkəmiz ali təhsil sənədlərinin tanınması haqqında 3 beynəlxalq əhəmiyyətli konvensiyaya qoşulmuş, təhsil sahəsində 15 beynəlxalq və qeyri-hökumət təşkilatı ilə rəsmi əməkdaşlıq əlaqələri qurulmuş, 14 ölkənin müvafiq təhsil strukturları ilə təhsil nazirliyi arasında birbaşa əlaqələr yaradılmışdır.

Ulu öndərimizin o dövrdə fəaliyyətin əsas istiqamətləri müəllim hazırlığının müasir tələblər çərçivəsində yenidən qurulması, ümumi təhsildə məzmunun təkmilləşdirilməsi, yeni qiymətləndirmə mexanizmlərinə keçid, əks-mərkəzləşmə prinsiplərinə uyğun demokratik əsaslarla ictimai-dövlət idarəetmə modellərinin tətbiqi dərslilik siyasətinin tam realizəsi, təhsil sistemində elmin, eləcə də elmi tədqiqatların inkişaf etdirilməsi, tədris prosesində informasiya və kommunikasiya texnologiyalarından geniş formada istifadə, təminat problemlərinin uğurlu həlli çox uğurla həyata keçirilməyə başladı. Təhsilin maliyyələşdirilməsində yeni iqtisadi mexanizmlərin hazırlanması, tədris müəssisələrinin müasir kompüter texnologiyaları ilə təchizatı və proqram təminatı, təhsiləmədə hamı üçün bərabər şəraitin yaradılması kimi aktual məsələləri əhatə edir. Beynəlxalq təcrübəyə əsaslanaraq müasir metodikaları, təlim texnologiyalarını, mütərəqqi üsul və vasitələri, prosesin qiymətləndirilməsinin yeni metodlarını da özündə əks etdirən təhsil proqramlarına keçidin təmin olunması, təhsilin məzmununda inteqrasiya modellərinə keçid, humanistləşdirmə prinsiplərinə əsaslanan “təhsilverən-təhsilalan” münasibətlərinin yeni – müasir modellərinin inkişaf etdirilməsi, milli tərbiyə konsepsiyasının hazırlanması, fasiləsiz təhsil kontekstində ixtisasartırma və yenidən hazırlanma təhsilinə yeni mexanizmlərin gətirilməsi, peşə ixtisas təhsilində mütəxəssis hazırlığının əmək bazarının və bazar iqtisadiyyatının tələblərinə uyğun həyata keçirilməsi, təhsil sisteminin inkişafına məqsədli investisiyaların cəlbə və sairə bu kimi strategiyalar Azərbaycan təhsilinin inkişaf perspektivləri kimi müəyyənləşdirilmişdir.

Ulu öndərimiz Heydər Əliyevin respublikada siyasi hakimiyyətə qayıdışından sonra ölkənin təhsil sistemində yaranmış güclü inkişaf tendensi-

yaları, yenilik və novatorçuluq, islahatlar istiqamətində məqsədyönlü fəaliyyət nəticəsində təhsil sektoru üçün büdcə şəraitinin ardıcıl olaraq ilbəl artması, müəllimlərin sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi, bununla əlaqədar xüsusi fərmanların imzalanması buna əyani sübutdur. Qaçqın və köçkün vətəndaşlarımızın təhsilinə xüsusi qayğının göstərilməsi, məktəblilərin dərslərlə təminatı məsələsində dövlət siyasətinin müəyyənəşdirilməsi və sair bu kimi fəaliyyət məhz elə Ulu öndərimiz Heydər Əliyevin təhsil sistemə göstərdiyi atalıq qayğısı nəticəsində mümkün olmuşdur.

Təkcə onu qeyd etmək kifayətdir ki, ümumtəhsil məktəb şagirdlərinin dərslərlə dövlət təminatına keçilməsi haqqında xüsusi qərar 1994-cü ildə məhz Ulu öndərimizin şəxsi təşəbbüsü ilə qəbul edilmişdir. Həmin qərarın icrası nəticəsində son illərdə ibtidai siniflər üzrə hər iki bölmə üçün 46 adda, I-XI siniflər üzrə isə 136 adda yeni milli dərslər hazırlanıb. Ümumi təhsildəki ən ciddi yeniliklərdən biri də yeni əlifbaya keçilməsi – latın qrafikalı əlifbanın tətbiqinin əsl reallığa çevrilməsidir. Böyük fəxrlə qeyd edilməlidir ki, Ulu öndərimiz “bizim bu günümüz, gələcəyimiz məhz latın əlifbası ilə bağlıdır” tarixi çağırışı və bununla əlaqədar xüsusi təhsil sistemində bu məsələnin tamlıqla həlli ilə nəticələnmişdir.

Milli ənənələrə sadıq, ümumbəşəri dəyərlərə söykənən, xalqına, vətənə, dövlət və dövlətçiliyə bağlı vətənpərvər vətəndaşların tərbiyə edilməsində, şübhəsiz ki, orta məktəblərdə tədris olunan Azərbaycan dili, ədəbiyyat, Azərbaycan coğrafiyası fənlərinin imkanları daha böyükdür. Əslində bu fənlər üzrə keçilən dərslər elə əsl mənada vətəndaşlıq dərsləridir. Ulu öndərimiz Heydər Əliyev təhsil işçiləri və gənclərlə çoxsaylı görüşlərində doğma ana dilinin, Azərbaycan

ədəbiyyatının, tarix və coğrafiyanın dərinədən öyrənilməsinin vacibliyini dəfələrlə qeyd etmiş, bütün bunlarla əlaqədar qarşıya çox ciddi vəzifələr qoymuşdur. Dövlət başçımızın “Dövlət dilinin tətbiqi işinin təkmilləşdirilməsi haqqında” fərmanı isə ana dilinin təbliği, öyrənilməsi, tətbiqi sahəsində misilsiz əhəmiyyətə malik tarixi bir sənəd kimi gənclərimizin milli şüurun vətənpərvərlik tərbiyəsində, formalaşmasında, heç şübhəsiz ki, müstəsna rol oynamış, bir sözlə, Azərbaycan təhsilində millilik, azərbaycançılıq ruhunun ön plana çəkilməsi Ulu öndərimiz Heydər Əliyev siyasətinin strateji kursunu təşkil etmişdir.

Bütün bunlar bir daha əmin olmağa və gələcəyə tam nikbinliklə baxmağa əsas verir ki, müasir Azərbaycan təhsili özünün zəngin mütərəqqi ənənələrinə, milli-mənəvi və ümumbəşəri dəyərlərə, beynəlxalq təcrübəyə əsaslanaraq ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin müəyyənəşdirdiyi və möhtərəm cənab prezident İlham Əliyevin uğurla davam etdirdiyi strateji kursla inkişaf edəcək, təhsil islahatlarının memarı və qurucusu olan Ulu öndərimiz Heydər Əliyevin müdrik tövsiyələri bu yolda bizim üçün daimi sönməz məşəl olacaqdır.

Problemin aktuallığı. Azərbaycan təhsilinin inkişafında Ulu öndərimiz Heydər Əliyevin rolu təhsil sahəsində təlim-tərbiyənin səviyyəsini yüksəltməyə xidmət edir. Apardığımız tədqiqat bu problemin öyrənilməsinə və həlli yollarının araşdırılmasına həsr edilmişdir.

Problemin elmi yeniliyi. Bu məqalədə Azərbaycan təhsilinin inkişafında Ulu öndərimiz Heydər Əliyevin siyasətinin, strateji kursunun əhəmiyyəti və həlli yolları göstərilmişdir.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Məqalədə irəli sürülən təkliflər və nəticələr vasitəsi ilə istər müəllimlər, istərsə də pedaqoqlar təhsil sahəsində işin müvəffəqiyyətlə həyata keçirilməsinə nail ola bilərlər.

Ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Respublikası təhsil standartı. Bakı, 2000.
2. Prezident İlham Əliyev və Azərbaycanda təhsilin inkişafı. Bakı, 2008.
3. Ağamalıyeva R. Azərbaycan təhsili XXI əsrə doğru: idarəetmə, prioritetlər, islahatlar. Bakı, 1998.
4. Mərdanov M. Azərbaycan təhsili dünən, bu gün, sabah. Bakı: Təhsil, 2006.
5. Mərdanov M. Azərbaycan təhsil tarixi. Bakı, 2012.
6. Rüstəmov F. Azərbaycanda pedaqoji elm: təşəkkülü, inkişafı və problemləri. Bakı, 1998.

E-mail: alik1957x@gmail.com

Rəyçilər: *ped.elm.dok., prof. F.A. Rüstəmov,*
ped.elm.dok., prof. M.İ. İlyasov

Redaksiyaya daxil olub: 25.10.2022.